

El cicle de l'any. Q₁

El temps festiu: els cicles, les diades
tradicionals i la configuració del calendari

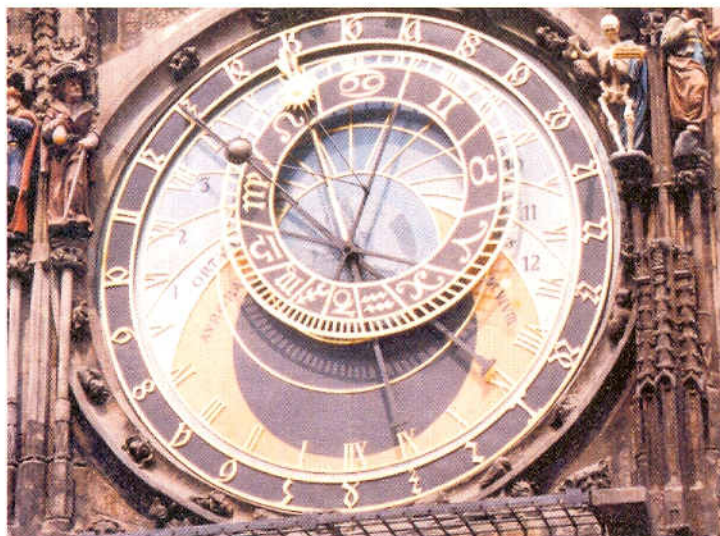

CALENDARIS QUE FAN EL NOSTRE CALENDARI

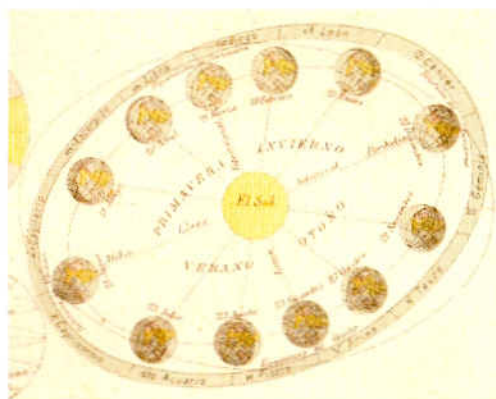
Des de sempre els humans hem tingut la necessitat de trobar un sistema per mesurar el temps i així poder anticipar-nos per preparar els ritmes de la vida, tant la particular com la col·lectiva. Totes les civilitzacions han creat calendaris en funció dels cicles naturals del sol i de la lluna per poder organitzar de forma pràctica el treball, el lleure, les festes i les commemoracions. El quasi perfecte calendari actual i el seguit de dates festives o celebracions que el componen, és la combinació d'un munt de cicles i calendaris que es relacionen entre si.

Les nostres diades tradicionals provenen principalment del calendari natural i del litúrgic cristià, malgrat que amb el temps també s'han anat afegint festes cíviques i polítiques. Des de fa uns anys proliferen i es promouen diades socials de caire universal, com per exemple el *Dia de la lluita contra la Sida*. Aquesta mena de festes, sense treure mèrit a la seva intencionalitat, afavoreixen la globalització en detriment de la tradició.

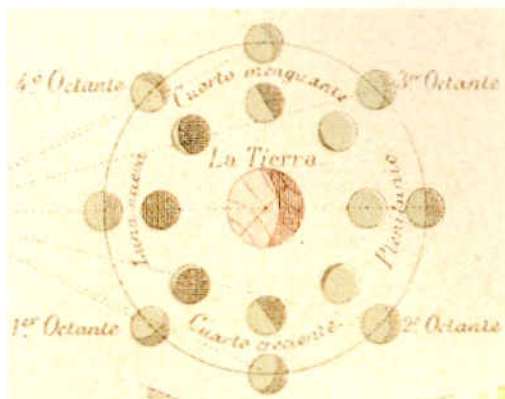
La paraula “calendari” prové etimològicament del mot “calendas”, que designava el primer dia del mes entre els romans

El càlcul del temps va ser una preocupació constant per als nostres avantpassats. Relotge astronòmic de Praga, segle XV.

Òrbita de la Terra a l'entorn del sol. Òrbita de la Lluna a l'entorn de la Terra.

La forma de mesurar el temps ens ve marcada inicialment pel dia i la nit corresponent, i, per tant, pel sol i la lluna

El mes lunar és el que correspon a l'interval de temps que separa dues llunes noves consecutives

El cicle del sol

L'any solar es divideix en les quatre estacions, primavera, estiu, tardor i hivern, les quals, a causa de l'esfericitat de la Terra, no són les mateixes a cada indret del planeta. Així, mentre nosaltres celebrem el Nadal sota el fred de l'hivern, al Brasil, per exemple, el celebren amb la calor de l'estiu. De la mateixa manera, la llargada de les hores de llum varia segons les estacions a causa de l'òrbita el·líptica que la Terra descriu entorn al sol.

El cicle de la lluna

Els calendaris anuals més antics, com els babilonis, egipcis o xinesos, eren lunars, i l'actual calendari musulmà es regeix també pel mes lunar. En general, alternaven mesos de 29 i 30 dies, de tal manera que es produïa un desajust amb relació a l'any solar i per això calia afegir mesos addicionals.

La lluna ens marca un mes natural, i com que la seva òrbita a l'entorn de la Terra no és constant, el mes lunar té una durada que va de 29 dies i 6 hores a 29 dies i 20 hores. Cada mes lunar es divideix en quatre fases: lluna nova, quart creixent, lluna plena i quart minvant.

El calendari romà

El calendari actual és solar i té com a base el calendari romà, que fins a arribar a l'estructura actual va experimentar diverses reformes. Segons la llegenda, Ròmul va instituir el primitiu calendari romà, basat en un d'etrusc ja existent. Els 10 mesos que el formaven eren *martius*, *aprilis*, *maius*, *junius*, *quintilis*, *sextilis*, *september*, *october*, *november* i *december*.

Els rellotges de sol ja eren coneguts en temps dels romans. Rellotge de sol de Santa Maria de l'Estany.

Al segle VIII aC, amb la reforma de Numa Pompili, es va ajustar l'any al cicle solar, afegint al final de l'any els mesos de *januarius* i *februarius*.

Per recuperar el retard solar, s'afegia un mes de 22 o 23 dies cada dos anys. Aquest mes s'anomenava *mercedarius* i s'intercalava entre el 23 i el 24 de febrer.

Fins l'any 153 aC l'any començava al març. Malgrat que en aquesta data va canviar l'ordre de l'any, els mesos amb nom numeral encara avui conserven el nom antic, no coincidint amb la seva posició dins del calendari.

Va ser Juli Cèsar qui l'any 46 aC va encomanar als savis alexandrins la gran reforma del calendari, fixant la base del calendari actual. Malgrat tants canvis, els romans van seguir dividint els mesos en funció de les fases lunars i amb setmanes de set dies o planetes. Per ajustar l'any al cicle solar, s'afegia un dia suplementari cada quatre anys, situant-lo el 24 de febrer. Els romans van dedicar el setè mes (*quintilis*) a Juli Cèsar i un temps més tard van dedicar el vuitè (*sextilis*) a Octavi August, considerant que no podien dedicar-li un mes amb menys dies. Van prendre un altre dia al mes de febrer, i per aquest motiu tant el mes de juliol com el d'agost tenen 31 dies.

Primitiu calendari romà

Any de 304 dies dividits en 10 mesos lunars. 4 mesos de 31 dies i 6 de 30 dies.

Reforma de Numa Pompili

Any de 355 dies dividits en 12 mesos. 4 mesos de 31 dies, 7 de 29 i 1 de 28.

Reforma de Juli Cèsar

Any de 365 dies dividits en 12 mesos. Mesos alternats de 30 i 31 dies, més el febrer, que sempre en tenia 29.

Mes actual	Nom llatí	Origen	Dies
Gener	Januarius	En honor del déu Janus (introduït per Numa)	31
Febrer	Februarius	Mes de les purificacions dedicat a les festes FEBRUARIES (introduït per Numa)	28 o 29
Març	Martius	En honor del déu Mart	31
Abril	Aprilis	Mes de l'esclat de les flors. El nom prové d'APRIRE, obrir-se les flors	30
Maig	Maius	En honor de la deessa Maia, mare d'Hermes i Mercuri	31
Juny	Junius	En honor a la deessa Juno	30
Juliol	Quintilis o Julius	Cinquè mes abans de la reforma juliana i després dedicat a Juli Cèsar	31
Agost	Sextilis o Augustus	Sisè mes abans de la reforma juliana i després dedicat a Octavi August	31
Setembre	September	Setè mes abans de la reforma juliana	30
Octubre	October	Vuitè mes abans de la reforma juliana	31
Novembre	November	Novè mes abans de la reforma juliana	30
Desembre	December	Desè mes fins a la reforma juliana	31

Al·legoria de l'hivern en el mosaic dels atletes vencedors. Vienne (França).

Els dies de la setmana

Els noms amb els quals anomenem els dies de la setmana provenen dels romans, que els van dedicar als déus dels planetes. Malgrat els canvis que aquests noms van sofrir en passar a les diverses llengües vulgars, encara podem identificar els seus noms. El diumenge, que en català ha perdut la relació amb el sol, en anglès (*sunday*) i alemany (*sontag*) encara la conserven.

Dilluns	día de la Lluna	(Lunae Dies)
Dimarts	día de Mart	(Martis Dies)
Dimecres	día de Mercuri	(Mercurii Dies)
Dijous	día de Júpiter	(Jovis Dies)
Divendres	día de Venus	(Veneris Dies)
Dissabte	día de Saturn	(Saturni Dies)
Diumenge	día del Sol	(Solis Dies)

El calendari gregorià

El calendari julià tenia una mitjana lleugerament superior a l'any solar, generant una diferència de 3 dies cada 400 anys. A petició del Concili de Trento, l'any 1582 el papa Gregori XIII va impulsar la darrera reforma, que va acabar de configurar el calendari actual, i la va aplicar des del naixement de Crist, quan comença a comptar el nostre temps.

Al segle XVI, l'avenc que es duia sobre el calendari solar era de 10 dies. Per tal d'ajustar-ho, el papa va manar tallar deu dies del 1582. En els Diaris de la Generalitat de Catalunya d'aquell any, en el que correspondria al 5 d'octubre consta: "Et

aquest die se dexà lo calendari antic, y axí no diem ni tenim V de octubre ni havem de comptar y seguir lo número y calendari antic, si-nó que comptam y som a XV de octubre dit any MDLXXXII."

El reajust gregorià sobre el calendari julià va canviar la llei de l'any de traspàs i amb el nou càlcul l'error que es produeix sobre el calendari solar només és d'1 dia, 4 hores i 48 minuts cada 4000 anys.

El calendari jueu

El calendari jueu comença a mitjan març i és un calendari lunar de 12 mesos i 354 dies. Per compensar la diferència s'afegeix un nou mes cada dos o tres anys.

Està conformat per tres menes de celebracions: naturals, religioses i històriques. La litúrgia cristiana es va basar en

Els referents romans del cicle de l'any eren habituals a l'Edat Mitjana. Tapís de la Creació de Girona, segles XI-XII.

Càlcul de l'any de traspàs

- Si les dues últimes xifres són divisibles per 4.
- Quan les dues últimes xifres són 00, la xifra total de l'any ha de ser divisible per 400.

Fins entrada la segona meitat del segle XX, les campanes indicaven el pas de les hores i els esdeveniments col·lectius. Campanar de Llagunes.

Portada de l'Haggadà de Sarajevo, escrit a Catalunya al segle XIV.

Calendari jueu
Any de 354 dies dividits en 12 mesos lunars. Mesos alterns de 29 o 30 dies.

el calendari religiós hebreu, prenent el dia central, el *Pesab* (Pasqua), que significa "passar de llarg", fent referència al fet que l'àngel exterminador va passar de llarg de les cases dels israelites i va matar els primogènits egipcis. Set setmanes després del *Pesab*, celebren el *Sabuot*, en grec anomenat *Pentekoste*, que correspon a la Segona Pasqua o Pasqua de Pentecosta.

A l'entorn de l'alegria de Pasqua es conserven en el nostre país un bon nombre de tradicions. Caramelles de Sant Julià de Vilatorrada.

CICLES

I DIADES

El calendari litúrgic i les festes

El calendari litúrgic cristià és molt complex, comprèn tot l'any i té diversos cicles, però només un, el que va de Carnaval a Corpus, oscil·la cada any dins del calendari gregorià. Tot el bloc de diades es mou en funció de la Pasqua, que se celebra sempre el primer diumenge després del 14è dia de la lluna pasqual. Si el dia de la lluna pasqual és diumenge, s'entendrà el següent.

La lluna pasqual és la que cau dins o immediatament després de l'equinocci de primavera

El Carnaval, malgrat no ser una festa religiosa, oscil·la cada d'any d'acord amb el calendari litúrgic. Carnestoltes de Torà.

Processó de Divendres Sant.

Corpus. "Ou com balla" a la catedral de Barcelona.

Festa	Situació en el calendari	Data mínima	Data màxima
Dijous Gras	Setè dijous abans del de Dijous Sant	29 de gener	4 de març
Diumenge de Carnaval	Setè diumenge abans del Diumenge de Pasqua	1 de febrer	7 de març
Dimecres de Cendra	Setè dimecres abans de Pasqua Florida (comença la Quaresma)	4 de febrer	10 de març
Diumenge de Rams	Diumenge abans de Setmana Santa i Pasqua Florida	15 de març	18 d'abril
Dijous Sant	Dijous abans de Pasqua Florida (acaba la Quaresma)	19 de març	22 d'abril
Divendres Sant	Divendres abans de Pasqua Florida	20 de març	23 d'abril
Dilluns de Pasqua Florida	Pasqua Florida	23 de març	26 d'abril
Dijous de l'Ascensió	Sisè dijous després de Pasqua Florida	30 d'abril	3 de juny
Dilluns de Segona Pasqua	Setè dilluns després del de Pasqua Florida	11 de maig	14 de juny
Dijous de Corpus	Novè dijous després de Pasqua	21 de maig	24 de juny
Diumenge de Corpus	Novè diumenge després del de Pasqua	24 de maig	27 de juny

Cicle de Carnestoltes

"De Nadal a Carnestoltes, set setmanes desimboltes"

La celebració del Carnestoltes està fixada de Dijous Gras a Dimecres de Cendra en una setmana mòbil en funció del calendari litúrgic. Però si tenim en compte els antecedents romans del nostre Carnaval, el cicle de Carnestoltes s'encavalla amb el cicle de Nadal o fins i tot l'inclou.

D'aquesta manera, a més de les festes del Carnaval pròpiament dit, podem vincular un seguit de festes tradicionals catalanes a les antigues festes romanes. Per exem-

El llop, el cérvol i molt especialment l'ós són animals vinculats a les antigues cerimònies de Carnaval.

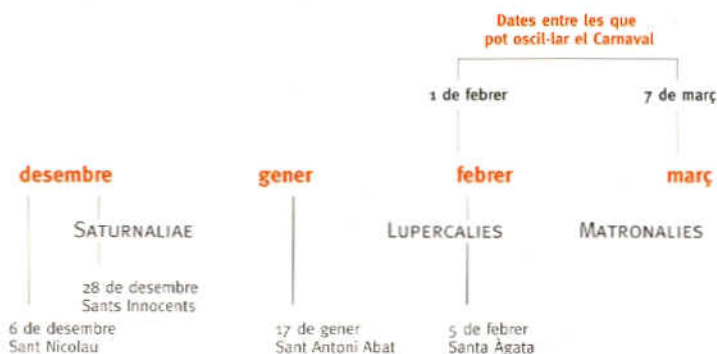
Festes de Sant Antoni Abat a Artà (Balears).

Noms	Festes romanes vinculades amb el nostre Carnaval
Saturnàlia	Festes dels esclaus i de classes socialment dèbils. Inversió de l'ordre establert.
Lupercàlia	Ritual de fecundació i protecció dels ramats, en el qual la disfressa tenia un important paper.
Matronàlia	Festes exclusives de les dones i commemoració del rapte de les Sàbines.

ple, les bromes dels Sants Innocents (28 de desembre) o l'elecció del Bisbetó a Montserrat (6 de desembre) poden vincular-se perfectament amb les Saturnàlies; les festes de Sant Antoni Abat, patró dels animals (17 de gener), amb les Lupercals; o les festes de les dones, que per Santa Àgueda (5 de febrer) es fan a Riba-roja d'Ebre, amb les Maternals.

El canvi de personalitat i la disfressa són elements essencials del Carnaval.

Els obsequis, les felicitacions i les estrenes són elements tradicionals del cicle de Nadal.

Els mercats i les fires de productes nadalencs estan situats en el calendari dins del cicle d'advent. Fira de l'avet d'Espinelves.

El teatre popular té el seu lloc per Nadal en pessebres vivents i representacions dels Pastorets, Pessebre Vivent de Sant Guim de la Plana.

El Nadal està situat en el calendari coincidint amb el solstici d'hivern

Cicle de Nadal

De tots els cicles de l'any, el de Nadal és el més celebrat i el més carregat de contingut tradicional. En primer lloc cal buscar antecedents en les Saturnàlies, celebrades amb gran alegria pels romans en honor del déu Saturn. El cristianisme va fer coincidir aquesta data amb el naixement del Messies.

Abans del cicle nadalenc hi ha el d'advent, que són les 4 setmanes anteriors al Nadal. Aquest cicle, que havia perdut un cert protagonisme, és el temps de preparació espiritual per a la vinguda del nen Jesús, comença el dia 1 i acaba la vigília de Nadal. Actualment ha tornat a prendre importància pel costum importat dels calendaris infantils d'advent, en què cada dia té una finestreta amb una sorpresa i en el darrer un pessebre.

El Nadal se'ns fa present quan instal·len les lluminàries dels carrers, però el cicle s'inicia amb la Fira de Santa Llúcia, que actualment comença, a molts indrets, el dia 5, vigília del festiu de la Constitució. Acaba per la Candelera,

La festa més estesa i amb més participació multitudinària és la Cavalcada de Reis.

quan s'ha de desmuntar el pesebre, però a efectes pràctics el donem per acabat passat Reis, el dia que els nens tornen a escola.

Data	Diada	Tradicions
5 de desembre		Inici de la Fira de Santa Llúcia
6 de desembre	Sant Nicolau	Festa europea dels nens, Bisbetó...
8 de desembre	La Immaculada Concepció	La Puríssima
12 de desembre	Santa Llúcia	Meitat del cicle d'advent
22 de desembre		Sorteig de la Loteria
24 de desembre	Nit de Nadal	Missa del gall, Caga tió
25 de desembre	Diada de Nadal	Dinar familiar
26 de desembre	Sant Esteve	Festa tradicional a Catalunya
28 de desembre	Sants Innocents	Bromes i llufes
31 de desembre	Nit de Cap d'Any	Home dels Nassos, Revetlla...
5 de gener	Nit de Reis	Cavalcades dels Reis d'Orient
6 de gener	Diada de Reis	Obsequis, Tortell de Reis...
17 de gener	Sant Antoni Abat	Benedicció dels animals, Tortell de Sant Antoni...
2 de febrer	La Candelera	Desar el pessebre.

En el cicle de Nadal conviuen tant diades religioses com socials, i fins i tot polítiques, des que es va instaurar el Dia de la Constitució

I MÉS CICLES QUE FAN CALENDARI

El culte a la Mare de Déu sempre ha estat vinculat a la fertilitat. Mare de Déu de les Neus (Arreu, Valls d'Àneu).

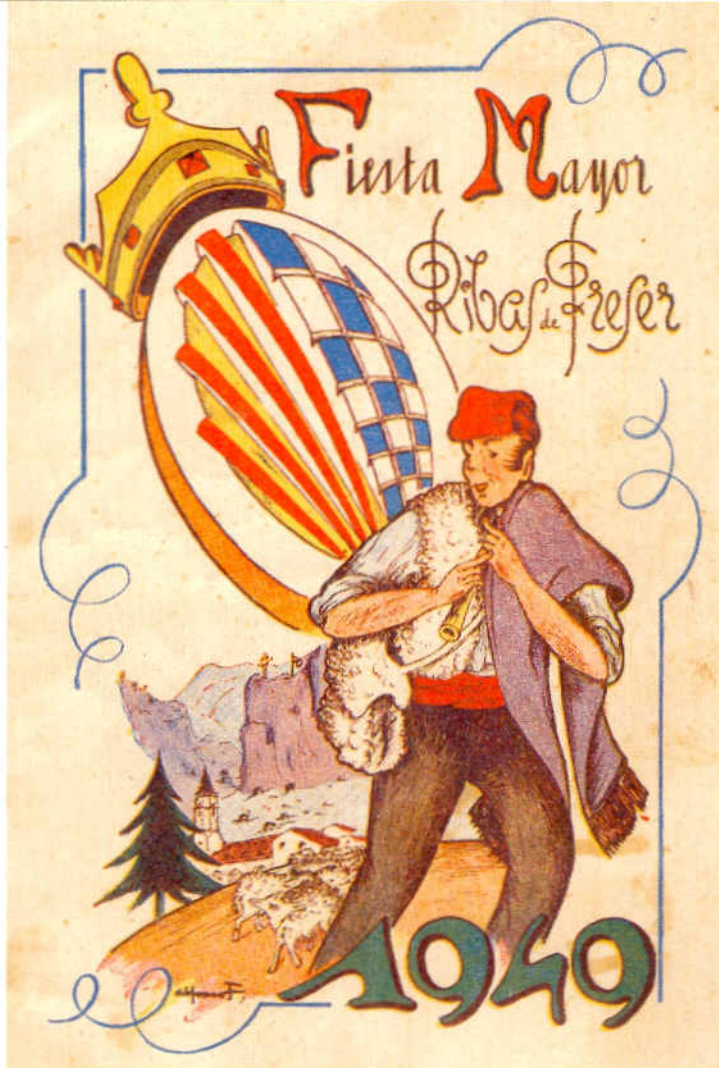
El cicle de la **Mare de Déu**

El calendari de festes de la Mare de Déu ha oscil·lat al llarg dels segles en funció de la importància de la devoció a la Verge.

En primer lloc tenim les festes de caire general dedicades als esdeveniments de la seva vida i els mesos especialment dedicats a la Verge.

En segon lloc tenim les festes dedicades a sentiments: Soledat, Dolors... Després tenim les dedicades a advocacions protectores: Mare de Déu de la Misericòrdia, del Remei... Les vinculades amb indrets de culte concrets, especialment aparicions de la Verge o troballes d'imatges: Montserrat, Núria, Lourdes... En l'àmbit local existeixen les relacionades amb elements geogràfics (Mare de Déu del Mont, de la Roca, del Torrent), algunes de les quals en indrets on existien santuaris precristians dedicats a la fertili-

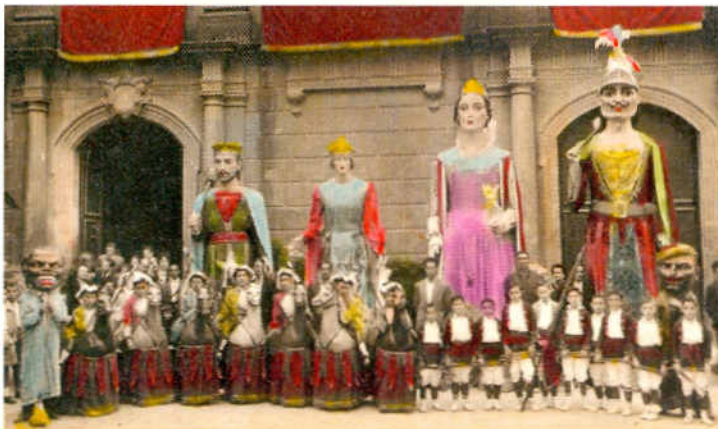
Data o mes	Diada litúrgica	Festa popular
Mes de febrer	Consagrat a la Purificació	
2 febrer	Purificació	La Candelera
25 de març	Anunciació	
Mes d'abril	Consagrat als Dolors i a la Soledat	Setmana Santa
Mes de maig	Consagrat a Maria, Mare del Bell Amor	Roser de Maig
31 de maig	Visitació	
Mes d'agost	Consagrat al Puríssim Cor de Maria	
15 d'agost	Assumpció	Mare de Déu d'Agost
8 de setembre	Nativitat	Mares de Déu Trobades
Mes d'octubre	Mare de Déu del Roser	Roser d'Octubre
21 de novembre	Presentació	
Mes de desembre	Consagrat a la Immaculada Concepció	
8 de desembre	Immaculada Concepció	La Puríssima

La major part de les festes majors es concentren a l'entorn de la Mare de Déu d'Agost. Programa de la Festa Major de Ribes de Freser, 1949.

Cal tenir en compte que totes les diades dedicades a la Verge, siguin sota el nom que siguin, es refereixen a la Mare de Déu

tat. Finalment, la trobem venerada sota els noms més diversos: vegetals (Lledó, Roser...), animals (del Tura, les Alades...), etc

Elements de la Festa Major de la Mare de Déu del Claustre de Solsona (8 de setembre).

El cicle dels morts

Actualment, els difunts són recordats col·lectivament només per Tots Sants, festa provinent del Samuhin, la diada dels morts del calendari celta que va ser adoptada per l'Església l'any 1000. Malgrat que el culte a la mort s'ha convertit en una celebració familiar, existeix un substrat en el nostre calendari vinculat amb la mort, fet molt més corrent en els temps antics.

En el culte als morts, el ritual simbòlic d'encendre candeles o ciris és una al·legoria de l'ajuda perquè trobin el camí.

El cicle de l'any dels difunts passa per tres estadis

Període de l'any	Significat
De les acaballes de l'hivern a l'inici de la primavera	És el moment en el qual els difunts vaguen pel món cercant el camí del cel.
De la primavera fins a finals de l'estiu	Els difunts, guiats pels sants, segueixen el camí cap al cel dels avantpassats.
De la tardor a l'hivern	Estadi protector dels avantpassats, que visiten la llar on són recordats i deixen senyals del seu pas.

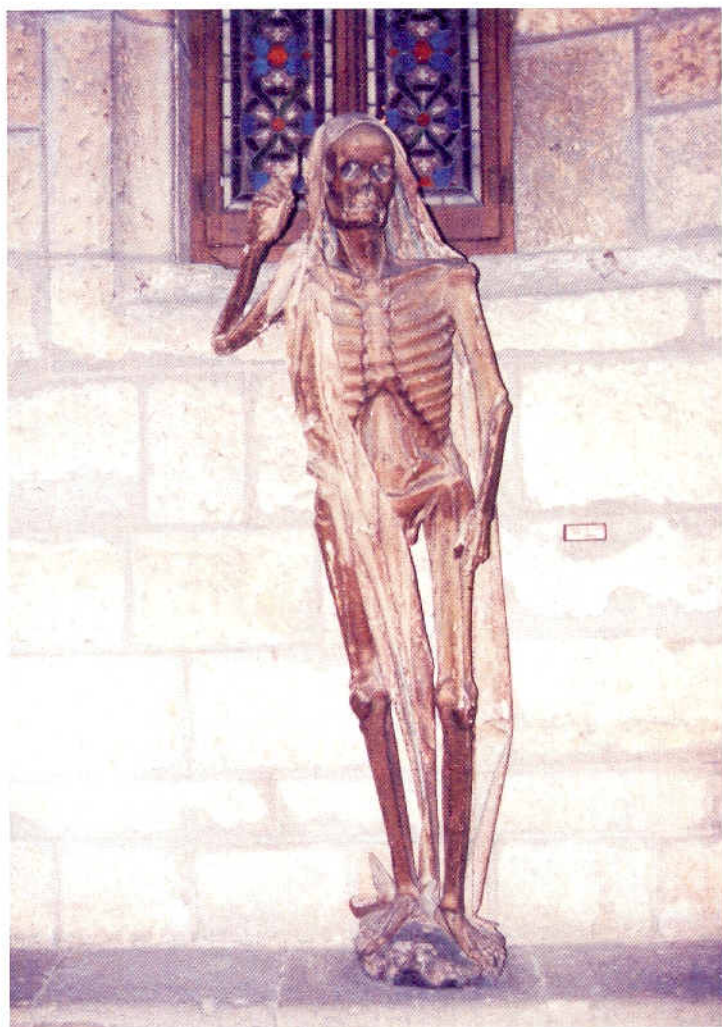

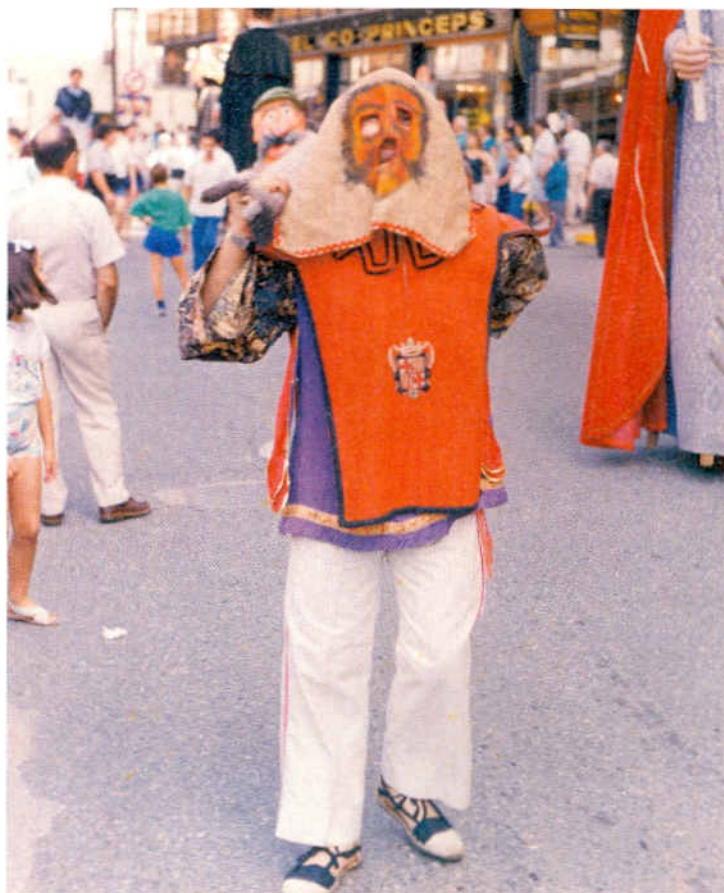
Figura que formava part de la Dansa de la Mort. Museu de la catedral de Lleó.

Devocions com les de Sant Roc o Sant Sebastià, advocats contra la pesta, ens vénen de quan la mort era un fet massa corrent

Si acceptem la mort com un procés i no com un final, entendrem la creença de relació permanent entre els vius i els morts. El difunt necessita que el traspàs es faci de manera correcta per mitjà dels funerals, en relació amb els familiars i la societat. El compliment d'aquests rituals farà que pugui descansar i no es passi l'altra vida vagant pel nostre món, provocant desgavells fantasmals fins que s'hagi acomplert el ritual.

La situació de molts sants dins del calendari ens indica el cicle del l'any dels difunts. Així, per exemple, trobem que la Candelera, Santa Llúcia, els Reis o la Vetlla Pasqual són dates en les quals el ritual de la llum guia els difunts cap al món superior.

Els personatges de l'imaginari són presents a les nostres festes. "Pollu" de Moià, participant en les festes de Sant Sebastià (20 de gener).

La majoria de poblacions tenen dues festes majors; habitualment, les majors són a l'estiu i les menors són anomenades petites o d'hivern

Calendari festiu

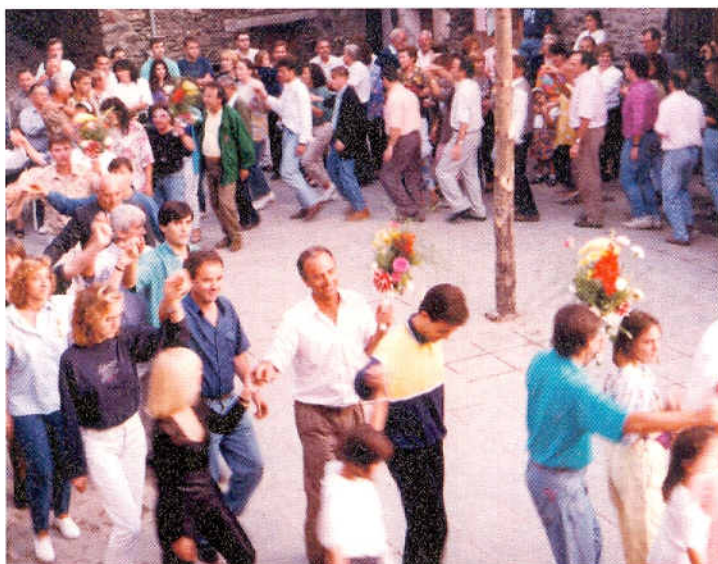
L'any està ple de tota mena de festes: votades, fires, aplecs..., però mereixen especial atenció dues tipologies: les diades tradicionals i les festes majors, que en molts casos s'interrelacionen les unes amb les altres. En molts casos, el vot a un sant, una fira o qualsevol altra festa local que ha pres importància, s'ha convertit en la festa major.

El culte al foc és l'eix central de les festes de Sant Joan. Falles d'Isil.

Les festes majors es concentren principalment a l'entorn de dates que estan sota l'advocació de sants molt populars (Sant Joan, Sant Sebastià, Sant Martí...), però principalment de dues diades de la Mare de Déu: la Mare de Déu d'Agost (15 d'agost) i les Mares de Déu Trobades (8 de setembre).

L'arbre plantat al mig de la plaça com a símbol d'unió de tota la comunitat.
Ball Pla a la Festa Major de setembre a Durro.

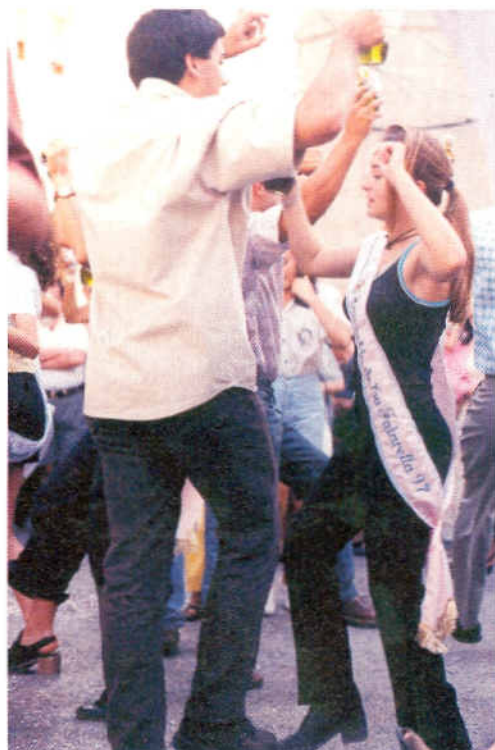
Misteri de la Madona Santa Maria de la Selva del Camp.

Principals diades que concentren festes

Gener	Sant Antoni Abat (17), Sant Sebastià (20), Sant Pau (15), Sant Vicenç (22)...
Febrer	La Candelera (2), Sant Blai (3), Santa Àgata (5), Santa Eulàlia (12)...
Març	Sant Josep (19), Santa Madrona (15), Sant Pere Regalat (30)...
Abril	Sant Jordi (23), Mare de Déu de Montserrat (27), Santa Caterina (29)...
Maig	Santa Creu (3), Sant Ponç (11), Sant Isidre (15), Pasqua Granada (mòbil)...
Juny	Corpus (mòbil), Sant Antoni de Pàdua (13), Sant Joan (24), Sant Pere (29)...
Juliol	Sant Cristòfol (10), Mare de Déu del Carme (16), Santa Maria Magdalena (22), Sant Jaume (25), Santa Anna (26), Sant Nin i Sant Non (30)...
Agost	Sant Domènec (4), Sants Just i Pastor (6), Sant Llorenç (10), Mare de Déu d'Agost (15), Sant Roc (16), Sant Magí (19), Sant Bartomeu (24)...
Setembre	Mares de Déu Trobades (8), Sants Cosme i Damià (27), Sant Miquel (29)...
Octubre	Sant Francesc (4), Mare de Déu del Roser (7), Mare de Déu del Remei (8)...
Novembre	Sant Martí (11), Santa Cecília (22), Sant Sadurní (29), Sant Andreu (30)...
Desembre	Sant Nicolau (6), La Puríssima (8), Santa Llúcia (12), Santa Coloma (30)...

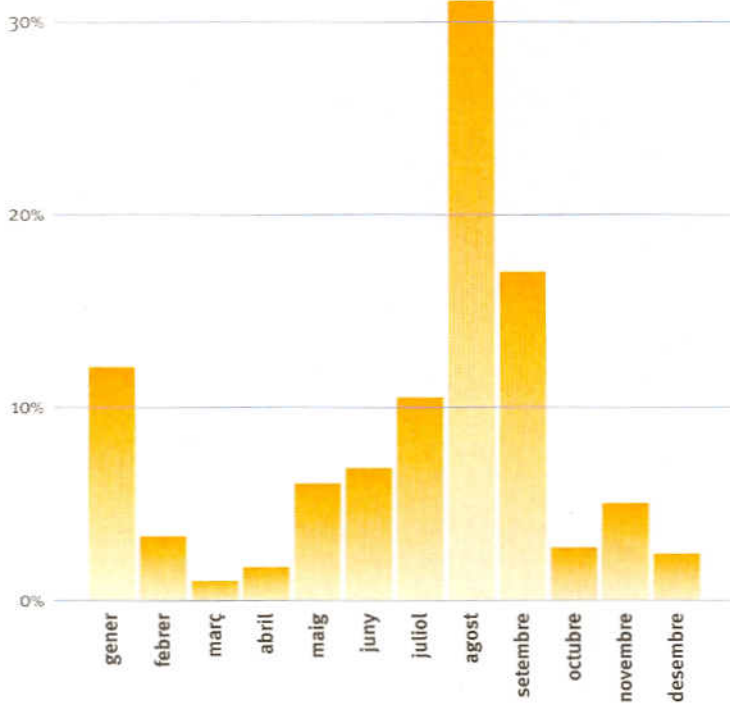
La festa major és la festa comunitària per excel·lència, que referma la identitat d'una població i la diferencia de les altres

El culte al producte de la terra. Els balladors de la jota porten a la mà un setrill d'oli. Festa Major d'estiu a la Fatarella.

El culte a l'aigua, portada des de Sant Magí de Brufaganya. Festes de Sant Magí a Tarragona.

Percentatges mensuals de festes majors

Les diades **polítiques i sindicals** del calendari

Un altre calendari que afecta la nostra vida és el laboral, que ens marca els dies festius que tenim durant l'any. En aquest apartat trobem el Dia del Treball (1 de maig), la Diada Nacional de Catalunya (11 de setembre), el *Día de la Hispanidad* (12 d'octubre) i el Dia de la Constitució (6 de desembre).

El Dia del Treball és una festa sindical caracteritzada per manifestacions i actes reivindicatius. Va ser instituida pel moviment obrer l'any 1889 a París i és l'única de caire universal. Les altres tres, són commemoracions políti-

A cada etapa històrica s'han creat festes que s'han fixat en el calendari en funció de la vigència del que representen

ques que les institucions han intentat omplir de contingut, malgrat que aquest contingut no s'ha popularitzat. Un bon exemple el tenim en el contrast entre Sant Jordi i l'11 de setembre; la primera no és festa laboral però té uns continguts populars i tradicionals, mentre que la segona no deixa

Manifestació de l'11 de setembre de 1977 a Barcelona.

Durant la República es feien festes institucionals de promoció de la comarca. Programa de la Diada de les comarques de 1936.

DIADA DE LES COMARQUES

II Festa Major Penedesenca

organitzada per al 14 de juny del 1936,
al POBLE ESPANYOL de Montjuïc,
per la "Casa del Penedès", de Barcelona,
sota el patronatge artístic de la JUNTA de MUSEUS de CATALUNYA
i la "Federació Comarcal de Catalunya"

Mentre que es mantenen com a festes laborals diades de caire polític, perilla la continuïtat de diades com Sant Joan o Reis

de ser simplement commemorativa, sense un clar contingut tradicional.

Mereixen un esment a part les altres dues commemoracions que mai no han tingut arrelament a Catalunya, més enllà del fet de no ser dies laborals.

La democràcia ens ha portat la recuperació de les tradicions, però pel que fa a l'àmbit festiu hem vist com moltes diades tradicionals deixaven de ser festa laboral i eren substituïdes per festes polítiques.

Cicle agrícola i ramader

Un calendari solar, encara actual, és el que utilitzen els pagesos i ramaders per a les seves activitats laborals. Es divideix en dos grans blocs, que vénen marcats pel clima i per l'evolució de la natura.

L'any agrícola, durant el qual fan les feines del camp, va de l'inici de la primavera a finals de l'estiu. L'altra meitat és per a les feines auxiliars o complementàries, com ara preparar el resultat de la collita o l'adobament de les eines.

L'any ramader té dues fases diferents. Una succeeix al pla i l'altra a la muntanya. La de muntanya s'inicia a finals de juny, data en la qual els ramats pugen a pastures altes, i la tornada es fa per Sant Miquel o per Tots Sants, segons l'alçada de les pastures. S'acostuma canviar de pastures per Sant Jaume (25 de juliol) i per la Mare de Déu d'Agost (15 d'agost).

A la tardor, els ramats baixen de les pastures altes.

Tot i que l'any agrícola va de primavera a estiu, no coincideix al mateix temps en tot el territori. El relleu i el clima fan oscil·lar les èpoques de recol·lecció

Transterminància	Els ramats passen l'hivern als estables i l'estiu als prats pròxims a les cases.
Transhumància	Els ramats passen l'hivern a les planes i l'estiu a les pastures altes.

Calendari d'anys fèrtils.
 Llibre dels secrets
 d'agricultura, casa rústica
 i pastoril, 1617.

Aplec de Sant Gil a Núria.
 Festa dels Pastors.

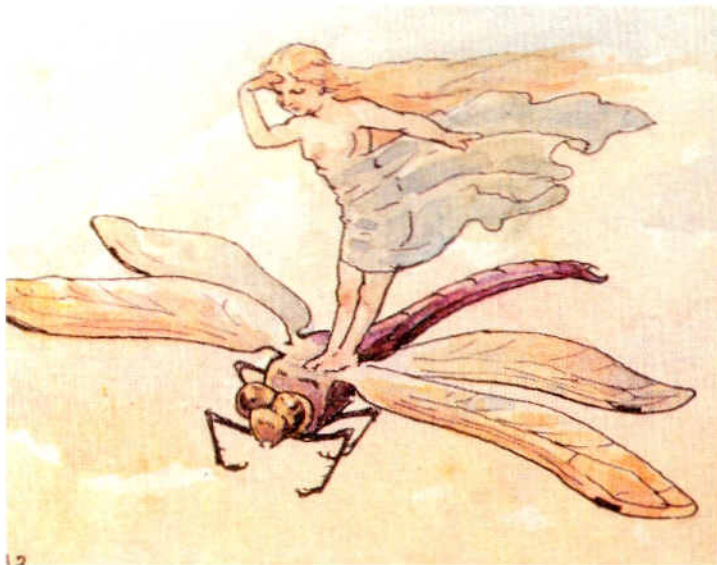
Cada vegada es practica menys la transhumància, que implica que durant tot l'any els homes i els ramats estiguin fora de casa i moltes vegades lluny.

El cicle agrícola i ramader complia, i en molts casos encara compleix, la funció d'any civil. També les festes i els aplecs estan relacionats amb aquest cicle. Els aplecs coincideixen amb l'inici i final d'aquest cicle: primavera i tardor. Les festes tenen com a punts centrals el pic de l'hivern, quan no hi ha pràcticament feines agrícoles i ramaderes, i l'estiu, quan la collita és recollida.

El cicle dels nùmens o dels éssers fantàstics

Totes les cultures tenen en el seu imaginari personatges fantàstics que tenen una implantació local, relacionada principalment amb runes antigues o accidents del territori. Són els follets, les fades, les encantades... entre molts altres

Les fires i mercats estaven i estan directament relacionats amb el cicle agrícola i ramader

Fada diminuta. Dibuix d'Apel-les Mestres.

éssers, anomenats nùmens o "genis locals". També formen part d'aquesta categoria les divinitats locals, els herois llegendaris i els habitants anteriors al cristianisme. En l'àmbit

El diable segons un gravat del segle XVIII.

popular també es poden incloure en aquest calendari les bruixes i els dimonis.

No en coneixem amb detall el calendari, encara que existeixen punts de relació amb el nostre. La característica més destacada és que en general viuen de nit i mesuren el seu temps per les fases de la lluna.

Calendari dels éssers fantàstics

Data	Festa	Diada	Significat
30 d'abril	Nit de Walpurgis (calendari celta)	Santa Walpurgis, advocada contra les bruixes	Els nùmens es traslladen del seu habitatge d'hivern al d'estiu. Activitat de les bruixes.
23 de juny	Nit de Sant Joan (calendari cristià)	Nit màgica per excel·lència	Data en la qual els humans podem veure els genis locals sense córrer cap perill.
2 d'octubre	Sant Àngel (calendari cristià)	Diada de l'Àngel de la Guarda	Per la seva diada, els Àngels de la Guarda fan festa i el Dimoni fa de les seves sense que ningú li ho pugui impedir.
31 d'octubre	Nit de Tots Sants (calendari cristià i calendari celta)	Diada dels Morts	És oberta la porta amb l'altre món. Els nùmens retornen als seus campaments d'hivern. Poden fer acte de presència els difunts estimats, però també d'altres espectres menys desitjats.
31 de desembre	Nit de Sant Silvestre (calendari cristià)	Nit de bruixes per excel·lència	Nit especialment perillosa per la intensa activitat que generen les bruixes.

CALENDARI DE DIADES MÒBILS DEL 2001 AL 2025

Any	Dijous Gras	Diumenge de Carnaval	Dimecres de Cendra	Dijous Sant	Dilluns de Pasqua Florida	Dijous de l'Ascensió	Dilluns de Segona Pasqua	Dijous de Corpus
2001	22 de febrer	25 de febrer	28 de febrer	12 d'abril	16 d'abril	24 de maig	4 de juny	14 de juny
2002	7 de febrer	10 de febrer	13 de febrer	28 de març	1 d'abril	9 de maig	20 de maig	30 de maig
2003	27 de febrer	2 de març	5 de març	17 d'abril	21 d'abril	29 de maig	9 de juny	19 de juny
2004*	19 de febrer	22 de febrer	25 de febrer	8 d'abril	12 d'abril	20 de maig	31 de maig	10 de juny
2005	3 de febrer	6 de febrer	9 de febrer	24 de març	28 de març	5 de maig	16 de maig	26 de maig
2006	23 de febrer	26 de febrer	1 de març	13 d'abril	17 d'abril	25 de maig	5 de juny	15 de juny
2007	15 de febrer	18 de febrer	21 de febrer	5 d'abril	9 d'abril	17 de maig	28 de maig	7 de juny
2008*	31 de gener	3 de febrer	6 de febrer	20 de març	24 de març	1 de maig	12 de maig	22 de maig
2009	19 de febrer	22 de febrer	25 de febrer	9 d'abril	13 d'abril	21 de maig	1 de juny	11 de juny
2010	11 de febrer	14 de febrer	17 de febrer	1 d'abril	5 d'abril	13 de maig	24 de maig	3 de juny
2011	3 de març	6 de març	9 de març	21 d'abril	25 d'abril	2 de juny	13 de juny	23 de juny
2012*	16 de febrer	19 de febrer	22 de febrer	5 d'abril	9 d'abril	17 de maig	28 de maig	7 de juny
2013	7 de febrer	10 de febrer	13 de febrer	28 de març	1 d'abril	9 de maig	20 de maig	30 de maig
2014	27 de febrer	2 de març	5 de març	17 d'abril	21 d'abril	29 de maig	9 de juny	19 de juny
2015	12 de febrer	15 de febrer	18 de febrer	2 d'abril	6 d'abril	14 de maig	25 de maig	4 de juny
2016*	4 de febrer	7 de febrer	10 de febrer	24 de març	28 de març	5 de maig	16 de maig	26 de maig
2017	23 de febrer	26 de febrer	1 de març	13 d'abril	17 d'abril	25 de maig	5 de juny	15 de juny
2018	8 de febrer	11 de febrer	14 de febrer	29 de març	2 d'abril	10 de maig	21 de maig	31 de maig
2019	28 de febrer	3 de març	6 de març	18 d'abril	22 d'abril	30 de maig	10 de juny	20 de juny
2020*	20 de febrer	23 de febrer	26 de febrer	9 d'abril	13 d'abril	21 de maig	1 de juny	11 de juny
2021	11 de febrer	14 de febrer	17 de febrer	1 d'abril	5 d'abril	13 de maig	24 de maig	3 de juny
2022	24 de febrer	27 de febrer	2 de març	14 d'abril	18 d'abril	26 de maig	6 de juny	16 de juny
2023	16 de febrer	19 de febrer	22 de febrer	6 d'abril	10 d'abril	18 de maig	29 de maig	8 de juny
2024*	8 de febrer	11 de febrer	14 de febrer	28 de març	1 d'abril	9 de maig	20 de maig	30 de maig
2025	27 de febrer	2 de març	5 de març	17 d'abril	21 d'abril	29 de maig	9 de juny	19 de juny

(ELS ANYS MARCATS AMB UN ASTERISC CORRESPONEN ALS DE TRASPÀS)

BIBLIOGRAFIA ESSENCIAL

AMADES, Joan. *Les diades populars catalanes*. Editorial Barcino. Vols I i II. Barcelona, 1932 i 1935.

AGUSTÍ, Miquel. *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*. Facsímil de l'edició de 1617. Editorial Alta Fulla. Col·lecció "Clàssics del Pensament Econòmic CATALA" núm. 1. Barcelona, 1988.

CAPELLI, A. *Cronologia. Cronografía e Calendario Perpetuo*. Editore Ulrico Hoepli. Milà (Itàlia), 1988.

FUNDACIÓ SERVEIS DE CULTURA POPULAR. *Calendari de festes de Catalunya, Andorra i la Franja*. Editorial Alta Fulla i Fundació Serveis de Cultura Popular. Col·lecció "Cultura Popular" núm. 6. Barcelona, 1989.

KIGHTLY, Charles. *The Perpetual Almanack of folklore*. Thames and Hudson. Londres, 1987.

PRAT, Joan i CONTRERAS, Jesús. *Les festes populars. La llar del llibre/Els llibres de la Frontera*. Col·lecció "Coneguem Catalunya", núm. 2. Barcelona, 1982.

Barcelona, 2000

Edita Ediciones Primera Plana SA

Producció Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana,
Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya

Director Joan Vidal i Gayolà

Coordinació general Pepa Ninou i Pere

Coordinació tècnica Cristina Farran, Núria García Quera i Mireia López

Consell de redacció Josep Albà, Jordi Bertran i Jan Grau

Autor del text Jan Grau

Autors de les fotografies Arxiu Aimeric Martí, Elisabet Giró i Jan Grau

Projecte gràfic Marta Serra Pou i Umberto Valeri

Disseny de portada Antoni Pelegrín

Fotografia de portada "Ou com balla a la catedral de Barcelona". Jan Grau

Realització gràfica Edicions El Mèdol. Cartagena, 15 A. 43004 Tarragona

© d'aquesta edició Generalitat de Catalunya i Ediciones Primera Plana SA